

Kirke og kirkegård – en genfundne enhed

Ved Hjerting kirkegårds 15 års fødselsdag.

*Af Arne Maarup
Sognepræst*

Hjerting kirke, som jeg er præst ved, fyldte 15 år i september. Sammen med kirken fyldte også kirkegården 15 år. Udover at selve kirkebygningen antagelig er det bedste kirkebyggeri i det 20. århundrede er Hjerting kirke også spændende derved, at der i forbindelse med byggeriet blev anlagt en kirkegård.

Hjerting kirke blev indviet i september 1992, og det var vistnok første gang siden 1920'erne, at man anlagde kirke og kirkegård samtidig. Ellers er tendensen jo gået den modsatte vej; man har i stor stil nedlagt kirkegårde i byerne for at bruge pladsen mere rationelt og forretningsmæssigt til parkeringspladser og forretninger. Men i 1992 genoptog man forbindelsen mellem kirke og kirkegård. Uden at det var udtryk for nogen fælles planlægning, anlagde flere menighedsråd i 1990erne kirkegårde i forbindelse med nybyggede kirker: Sejs kirke ved Silkeborg indviede en kirkegård 1992, samme år som Skjoldhøj kirke ved Århus fik urnekirkegård. Fønnebæk kirke ved Ikast indviede en ny kirke med kirkegård november 1993.

Det er ganske interessant, at den samme ide pludselig slår igennem flere steder i landet på en gang. Det er dog en lang proces at bygge kirke og kirkegård, så tanken har været modnet gennem mange år forskellige steder samtidig, uafhængig af hinanden. Hvilke tanker, man har gjort sig andre steder, ved jeg ikke, men jeg vil benytte jubilæet til at fortælle om tilblivelsen af kirkegården ved Hjerting kirke.

Sammenhængen mellem kirke og kirkegård

Hjerting sogn ligger ved Ho bugt nord for Esbjerg. Der har boet mennesker her siden bronzealderen; kirkeligt var området tidligere en del af Guldager sogn, der ligger øst for, længere inde i landet. Hvor Hjerting er - eller rettere var - et gammelt fiskersamfund, var Guldager mere bøndernes samlingssted med smed og foderstofforretning. Og så altså kirkeby med en fin middelalderkirke med kirkegård, hvor menneskene fra sognet gennem slægterne var blevet begravet. Imidlertid udviklede Hjerting sig fra 1960erne og fremad som forstad til Esbjerg og voksede sig så stor, at behovet for en egen kirke blev påtrængende. Og her opstod så også ønsket om at anlægge en kirkegård sammen med kirken.

I Hjerting menighedsråd var der stærk enighed om dette ønske. I projekteringen af byggeriet var der ellers betydelige meningsforskelle, men på dette punkt var der fælles forståelse hele vejen igennem. Og når jeg nedenfor roser menighedsrådets arbejde skal det siges, at det er ikke udtryk for selvros; jeg blev først ansat længe efter at disse beslutninger blev taget.

Hjerting sogn er såmænd ikke noget specielt kirkeligt sted, men menighedsrådet var ganske enkelt drevet af en stærk

Hjerting Kirke og kirkegård.

Foto: Jørgen Rehfeldt.



lokal- og traditionsbevidsthed, der sagde, at kirke og kirkegård hører sammen.

Folk udtrykker denne forståelse forskelligt.

For nogen er det et spørgsmål om noget umiddelbart æstetisk. Kirken fremtræder smukkere, når den ligger for sig selv på kirkegården. Det føles rigtigt at skulle stå ud af bilen og nærme sig kirken til fods over kirkegården. "Rigtigere end disse moderne drive-in-kirker, hvor man kører helt op til kirkedøren", siger de besøgende.

Folk giver altså udtryk for, at man i forhold til kirker ikke behøver at tænke alt for funktionalistisk! Kirken må godt være noget anderledes og særligt end de bygninger, vi ellers færdes i.

Andre hæfter sig ved det historiske: Vi har i Danmark tradition for, at de døde lægges til hvile tæt ved kirken, det hellige og historiske sted. Jo tættere på, jo bedre, derfor blev fornemme folk tidligere jordfæstet inde i kirken, de næstfineste pladser lå i tagdryppet udenfor.

Tillige har vi et historisk fællesskab med de mennesker, der ligger på kirkegården. Det fællesskab mærker vi særligt, når vi krydser kirkegården på vej til og fra kirke, hvad enten det er på en almindelig søndag eller det er til højtiderne. Gravene pyntes jo ofte særligt op til de kirkelige højtider påske og jul. Netop ved disse højtider, der ofte bærer på traditioner om familiesammenkomster, føler man endnu en fornemmelse af det slægtsfællesskab, der stadig lever. Endnu stærkere mærkes det, når vi kommer til kirke ved begravelse og barnedåb. Man fornemmer, at man er et led i en kæde. "Slægt skal følge slægters gang" er et citat der dukker op i manges sind ved den slags lejligheder. Slægtsfællesskabet fortsættes ud på kirkegården, i alt fald for dem, der stadig har en traditionel tilknytning til en bestemt kirke, hvor vi døbes, konfirmeres, vies og begraves samme sted. Denne historiske tilknytning til en egn eller ligefrem kirke er generelt svindende, fordi vi ikke som fortidens bønder er bundet til jorden. Vi flytter rundt og vores tilknytning til et bestemt sted er blevet mere flygtigt.

Men endnu er folk på disse kanter utilbøjelige til at flytte. Menneskene her på Esbjerg-egnen har elastik i enden, siges det, de løber nok et stykke væk, men kommer så med usvigelig sikkerhed tilbage, så vi et af de områder, hvor tanken om en historisk familiemæssig tilknytning endnu giver mening.

Kristeligt tænker vi med Grundtvig, at vi levende og de døde er "i samme menighed". Vi er forbundet af Guds ord.

Mange kolleger fra andre nyanlagte kirker misunder os da også højtlydt kirkegården. Det er nu engang stærkere og rigti-

gere at kunne gå direkte fra kirken og ud på kirkegården ved en jordbegravelse, eller i det mindste krydse kirkegården gående bag rustvognen ved en bisættelse, så man dermed passere den dødes endelige hvilested. For mange omladninger af kisten og kørsel fra sted til sted er ødelæggende for intensiteten i handlingen.

Men også selv om et direkte familiefællesskab ikke gør sig gældende og man ikke er den, der tænker i de store kirkelige sammenhænge, betyder det almindelige lokale fællesskab noget. De døde skal blive her, hvor de har levet deres liv. At køre dem ud til den modsatte ende af byen, til Novrup kirkegård, forekom omkring kirkens anlæggelse direkte uhyrligt, også fordi man skulle ud i om område, man forbandt med industri og genbrugslossepladsen. Men "de døde er jo ikke et affaldsproblem!", som én sagde det.

Derimod føles det rigtigt, at vi har mulighed for at gå forbi kirkegården og se til naboer og venner uden at skulle ud på en større rejse. Det er ikke så få mennesker, der passerer kirkegården i løbet af en almindelig dag.

Ved Hjerting kirke og dermed kirkegårdens indvielse minde den daværende menighedsrådsformand os om et citat fra Blichers "Brudstykker af en Landsbydegns dagbog", hvor fortælleren efter et omtumlet liv vender tilbage til sin fødeegn: "Hvad har jeg udrettet? og hvad har jeg vundet? En Grav - et Hvilested hos mine Forfædre. Det er Noget, og endda ikke så Lidet: jeg har Venner og Bekjendtere her baade over og under Jorden" Vi har venner og bekendte både over og under jorden! Bedre kan denne samhörighed næppe udtrykkes.

Kommunal modvilje

Men en ting er et menighedsråds tanker, noget andet er de kommunale myndigheders.

Lokalt måtte Hjerting menighedsråd slås noget for sin kirkegård. En kommunal embedsmand betegnede slet og ret tanken om en kirkegård i forbindelse med kirken her som en "fiks ide" og menighedsrådets planer blev modarbejdet derved, at kommunen slet ikke var indstillet på at stille tilstrækkelig med jord til rådighed for anlæggelsen af en kirkegård. Man fik tilbudt 12.600 kvadratmeter, hvilket dog kun - ifølge kommunens egne beregninger - svarede til størrelsen af kirkegården selv. Der skulle jo dog også være plads til kirkebygning, kontor- og konfirmandlokaler m.m. Kun gennem en mulighed for at købe en tilstødende ejendom fik menighedsrådet jord nok, så man i alt kom op på 17.600 kvadratmeter.

I øvrigt kom Hjerting Menighedsråd til at betale Esbjerg

kommune en dyr pris for jorden, som om det var forretninger eller kontorlokaler, man kunne kræve en stor husleje af. Men kommunen havde også sine egne kartofler at hygge, idet man kort tid forinden havde anlagt en stor kommunal kirkegård i Novrup, den modsatte ende af byen. Den skulle jo også gerne forrentes, så en kirkelig konkurrent var heller ikke af den grund velkommen!

Nogen vilje til at tilgodese en kommende kirkes omgivelser var der altså ikke her.

De dødes have

Hjerting kirkegård blev anlagt med tanken om at den skulle være en have. "De dødes have" ynder vi at kalde den. Selve kirkegården fremtræder først og fremmest meget grøn, idet det meste af den består af græsplæner, hvor gravstederne fremtræder ret små, idet de består af et kvadratmeter stort stykke jord, uden hække, omkranset af brosten. Her er der plads til en gravsten og lidt beplantning. Der er forbud mod at anvende grus, hvilket også er med til at hindre, at kirkegården fremstår som et dødt månelandskab. Der er visse variationer på kirkegården, således er der i en bestemt del af kirkegården mulighed for at anlægge de klassiske gravsteder

Hjerting kirkegård,
Foto: Mette Fauerskov.



med små anlæg omkring, adskilt af små hække. Der blev anlagt en halv snes stykker i de første par år, men de fik ikke følge. Måske lå de i et mindre spændende område af kirkegården, men måske er tendensen ganske enkelt, at de fleste i dag foretrækker mindre pasningskrævende gravsteder.

Kirkegårdens sydligste del er anlagt et sted, hvor der før befandt sig en gammel landbohave. Der står endnu nogle af de oprindelige frugttræer. Med til at understrege kirkegårdens præg af have er også løvtræerne. Man følger årstidernes skiften, når de sætter knopper, springer ud og siden visner, for næste forår at vågne til live igen. Og så udgør kirkegården det smukkeste syn omkring påske, hvor påskeliljer og andre gule blomster danner den flotteste kontrast til det forårsgrønne græs.

Oppe fra kirken løber en rød, klinkebelagt sti, som begynder i kirkens våbenhus og løber ud på kirkegården - ud mellem gravstederne, ned til lågerne og ud for at danne en forplads til kirken. - Denne blev naturligvis i folkemunde straks døbt "Den røde Plads"! Som en rød flod får stien forbundet kirken, kirkegården, møde- og kontorlokaler og byen udenfor diget.

Fra sydsiden af kirken har man en enestående udsigt over den ældste del af Hjerting og over Ho Bugt, den nordligste ende af Vadehavet. Man kan se øen Langli og halvøen Skallingen, der med sin lange klitrække i horisonten ligner fjerne, sneklædte bjergtoppe. På grund af tidevandets og lysets skiften forandrer landskabet sig hver time dagen igennem. Ikke alene hver årstid, men hver time på dagen har sit absolutte særpræg. Solen falder snart tæt på, snart langt væk, muslingebanker dukker op af bølgerne og forsvinder igen, døgnet igennem.

Kirkegårdens brug

På den tid, hvor kirkegården blev indviet, forestillede man sig, at udviklingen ville gå langsomt. Man antog, at de fleste familier lang tid fremefter fortsat ville benytte den traditionsrige Guldager kirkegård. Men sådan gik det ikke. Efter få år stod det klart, at selv Hjertings ældste slægter og familier foretrak Hjerting kirkegård. Måske på grund af dets nærhed, måske fordi, anlægget er blevet så smukt, som det er. Havudsigt er eftertragtet i disse år, det mærkes på boligpriserne i området, men denne tendens gælder også gravsteder!

Imidlertid skaber kirkegårdens popularitet - hvis jeg må bruge det udtryk - en vanskelighed. For som omtalt ovenfor fik menighedsrådet i sin tid kun med nød og næppe tilstrækkelig jord til en kirkegård. Udviklingen går i retningen af, at

Hjerting kirkegård inden for en overskuelig række år vil lide af pladsmangel.

Menighedsrådet prøver nu at imødegå denne udvikling på flere måder. En mulighed kan blive at finde jord et andet sted i Hjerting, men selv om en ny afdeling af kirkegården nok vil være lokal, vil den ikke have den nære tilknytning til kirkebygningen.

Så dels prøver menighedsrådet at opkøbe jord omkring kirkegården, hvilket dog ikke er let i et fuldt udbygget område, dels overvejer man at anlægge de tilbageværende dele af kirkegården mere intensivt med mindre urnegravsteder og inddrage jord på kirkegården, der har været brugt på anden vis. Men hvorum alting er: Den måde, folk i Hjerting har taget imod deres kirkegård på gennem de sidste 15 år har vist, at menighedsrådet i sin tid tænkte rigtigt, da man valgte at holde fast ved den gamle folkelige forståelse: Kirke og kirkegård hører sammen!

Hjerting kirkegård er tegnet af landskabsarkitekt Hans Kirchner i samarbejde med kirkens arkitekt Alan Havsteen-Mikkelsen og indviet samtidig med kirken den 20. september 1992.